

REMISSYTTRANDE
2023-04-28

Justitiedepartementet
103 33 STOCKHOLM

Remissyttrande avseende Vägar till ett tryggare samhälle, kraftsamling för barn och unga (SOU 2021:85, dnr Ju2022/03613)

Vi inleder med punkt 1, en övergripande sammanfattning där vi med breda penseldrag beskriver behovet av ett nytt ”miljonprogram för brottsbekämpningen i Sverige”; mycket som Trygghetsberedningen föreslår är bra, men det räcker inte för att bryta brottskurvan eller få till det ”paradigmskifte” som är högaktuellt i dagsläget.

I punkt 2 redovisar vi därför på eget bevåg ett antal ”frågeställningar” som vi haft uppe till diskussion under arbetet med denna remiss. Det handlar om tankegodis som kommit upp under 15 år med Tryggare Sverige men som vi aldrig tidigare redovisat i mer samlad form. Uppräkningen är förstås inte heltäckande men ger en vink, tror vi, om vilka oerhörda utmaningar som rättsstaten står inför om vi ska få till det ”paradigmskifte” som den nuvarande regeringen gick till val på.

Vi hoppas därför att det kanske nu är dags att som en del av Trygghetsberedningens samlade arbete på allvar våga aktualisera och diskutera hur vi att kunna tillskapa den kunskapsstyrda förmåga som utredningen ytterst efterlyser. Och allvarligt – nu måste alla sanningar upp på bordet och alla heliga kor slaktas eftersom hela rättsstatens fundament står på spel. Vi skickar med detta paket av våra erfarenheter för kännedom (även om vi uppfattat att beredningen kanske inte direkt ska behandla frågorna om paradigmskiftet). Därefter kommenterar vi i punkt 3 hur vi mer i detalj ser på de förslag mm. som Trygghetsberedningen nu lägger fram i betänkandet.

1. Sammanfattning: 60 år av misslyckad brottsbekämpning kräver ett nytt ”miljonprogram” - från bostäder till brottsbekämpning.

I skrivande stund kan vi läsa i tidningen (SvD 6/4 2023) om Jämställdhetsministern som sagt att ”regeringen vill tillåta hemlig avlyssning utan konkret brottsmisstanke. Balansen mellan integritet och brottsbekämpning måste förskjutas för att stoppa brottsutvecklingen”.

Och Justitieministern fyller på med att ”det är otroligt viktigt att tillföra de brottsbekämpande myndigheterna nya effektivare verktyg i sitt arbete”. När remissinstanserna har en annan uppfattning lägger han till att ”jag tycker det är mycket välkommet med remissinstanser och andra aktörer som lyfter frågor om exempelvis den personliga integriteten och ställer sig kritiska motfrågor. Men jag menar att vi gör en

ordentlig avvägning och det som väger över är den fortsatta eskalerade utvecklingen av den grova organiserade brottsligheten och de oerhört brutala uttryck den får i skjutningar, sprängningar och dödsskjutningar”.

Jämställhetsministern avslutar artikeln med att ”alla verktyg för att bekämpa brott är integritetskränkande och att det gäller därför att hitta balanspunkten mellan integritet och effektiv brottsbekämpning”. Hon fortsätter med ”att när vi har den brottsutveckling som vi har kan vi inte bara passivt sitta ner och se på när den bara ökar, utan då måste man vidta kraftfulla åtgärder för att bryta detta. Och då menar vi att då måste vi förskjuta balanspunkten mot en mer effektiv brottsbekämpning”.

Mot bakgrund av den framtidsbeskrivning som ministrarna gör blir förstås det nu pågående uppdraget för Trygghetsberedningen ännu mer aktuellt, och ännu mer viktigt och kanske till och med avgörande för hur vi kommer se på rättsstatsfrågorna i vårt land framöver.

Lägg till den beskrivningen också den uppsjö av olika rapporter som bara under senare tid redovisat de problem med brottsbekämpningen som vi står inför i vårt land. De handlar om att Riksrevisionen, Brottsförebyggande rådet, Finansdepartementets ESO-delegation, Linköpings Universitet med flera inkl. Polismyndighetens egen internrevision och inspektionsverksamhet; rapporter som samfällt beskrivit en brottsbekämpning som befinner sig i ett vägskafl; om vi ska komma vidare åt rätt håll, vilken väg måste vi välja? (egentligen, precis de frågeställningar som Trygghetsberedningen har att arbeta med). Lägg till denna uppräknade ESO-utredning som nyligen publicerades där resultatet pekar alldeles åt fel håll; att den organiserade brottsligheten finns nu över hela landet. Också all den svenska (fack)litteratur som getts ut under senare år inom detta område pekar åt att vi har värre tider att vänta; författare som Lapidus, Salihu, Wierup, Bäckström-Lerneby, Erlandsson med flera beskriver en svensk verklighet som för bara tio år sedan inte existerade.

I vårt förra yttrande till Trygghetsberedningen försökte vi beskriva vår syn på de viktiga frågor som då hade hunnits med; särskilt viktigt menade vi är att just försöka analysera den *förmåga* som finns hos samhällets olika aktörer att kunna motarbeta och ytterst förhindra den negativa brottsutvecklingen. Vi höll också till största delen med beredningen om de tankar som man då förmedlade.

I det yttrande som vi nu avger över SOU 2022:67, kommer vi fram till samma sak; vi håller med om det mesta som skrivs och vi tycker det mesta är bra i sig (vi kommenterar och ger våra synpunkter under punkt 3 nedan). Men tyvärr, det som föreslås är inte på långa vägar tillräckligt för att komma till rätta med den brottslighet som bitit sig fast och som därför nu utmanar rättsstaten i vårt land.

Stiftelsen Tryggare Sverige har under många år försökt visa att brottsbekämpningen i vårt land inte är tillräckligt effektiv för att hålla kriminaliteten på en acceptabel nivå. Vi har visat att den förmåga som rättsväsendet uppvisar inte är tillräcklig. Ytterst handlar det om att regeringar, av olika kulör, inte ställt riktiga och tillräckliga krav på resultat. Man har nöjt sig med att polisen och åklagarna redovisar ”ansträngningar” i stället för

riktiga resultat som bryter brottsutvecklingen. Vi har tidigare sagt att förstatligandet av polisen var början till de problem som vi står inför i dagsläget. Men under de senaste tio åren har bristen på resultat gjort att brottsligheten kunnat flytta fram sina positioner på sätt som vi inte sett tidigare; det mesta inom detta område verkar gå åt fel håll vilket särskilt visat sig i att utsatta områden inte kunnat tas tillbaka och att våldet i samhället gått rakt upp för att numera (påstås det) ligga i EU-toppen. Och tyvärr, värst av allt; den organiserade brottsligheten utmanar både rättssamhället och våra kommuner alltmer kraftfullt.

Det är därför lätt att förstå att den nuvarande regeringen, som gick till val på att genomföra ”ett paradigmskifte inom rättspolitik”, är frustrerad.

Tillbakagången i vårt land ligger långt tillbaka i tiden och började när all polisverksamhet förstatligades 1965. Därmed kom samtliga kommuner att lämnas utan egna poliser, en situation som efterhand urartat för att numera visa sig i polistomma förorter och ”polisfri” lands- och glesbygd. Och utan lokalt verksamma poliser, alltså poliser som lever på sin professionella person- och lokalkännedom, kommer självklart brottsutredningsresultatet efterhand också och bli allt sämre, för att när det gäller vissa brottstyper, så kallade livskvalitetsbrott som drabbar vanligt folk och som knappast inte utredas alls i dagsläget, helt utebli.

Till slut måste förstås en sådan tillbakagång komma att straffa sig; det är tyvärr precis den situationen som de minst sagt frustrerade ministrarna beskriver ovan. Stiftelsen Tryggare Sverige har alltså ingående under 15 år, från första parkett, följt denna nedgång, detta sluttande plan som i sig inte varit svårt att förutse, för den som velat se. Vi har efterhand försökt att på olika sätt hjälpa till att vända utvecklingen, men förgäves, inga ansvariga har egentligen velat lyssna.

Men Stiftelsen Tryggare Sverige har aldrig ”utmanat rättsstatsfrågorna” på sätt som regeringen nu känner sig tvingad att göra. Våra förslag har i huvudsak handlat om att vi kommer långt bara genom att inom nuvarande ramar effektivisera själva brottsbekämpningen med traditionella metoder för effektivare myndighetsarbete; bättre ledning, bättre styrning, bättre organisation, bättre system och bättre processer mm. Vi har inte i huvudsak krävt strängare straff. Våra krav hittills har inte heller handlat om att få till ett sådant ”paradigmskifte” som nu diskuteras; vi trodde aldrig att det skulle kunna bli möjligt i vårt land att ansvariga ministrar kunde hamna i sådana diskussioner som vi inledningsvis beskrev; alltså till exempel om att behöva avlyssna personer utan krav på brottsmisstanke.

Vi tror alltså att lösningen, långt innan avlyssning av icke brottsmisstänkta blir aktuell (eller, för att så långt som möjligt slippa), i stället handlar om att få i princip samtliga myndigheter, inte minst de som jobbar på kommunnivån, att effektivisera sitt arbete till att också kunna förebygga och förhindra brott. Det kan framöver inte få finnas en enda lärare som kan säga att ”jag är bara lärare, inget annat” eller en traditionell socialarbetare som säger ”jag är socialarbetare, jag varken vill eller kan jobba med kriminella ungdomar”. Eller, kanske närmare problemets kärna; ”jag är polis men jag vill inte jobba i utsatta områden, jag vill bli chef?”. Självklart måste den framtida utbildningen för dessa

arbeten i samhällets tjänst också omfatta kunskap om, och förståelse för, hur man i resp. yrkesroll bäst kan både förebygga och förhindra sådana brott som man ställs inför i sitt dagliga arbete. Lika självklart måste alla i sin yrkesroll förstå hur man bäst hjälper och stöder de som drabbats av brott.

Med den samhällsutveckling som vi sett beskriven ovan så måste vi redan nu se på dessa frågor på ett nytt sätt, med nya glasögon. När den organiserade kriminaliteten försöker slå rot i etablerade myndigheters arbete så måste socialarbetare, lärare, rektorer, försäkringskassehandläggare, kommunala tillståndshandläggare med flera vara utbildade för att hålla emot på alla sätt.

Säkerhetsfrågorna måste framöver gå som en ny röd tråd genom allt offentligt arbete, också på kommunnivån. Ingen anställd får fransäga sig det ansvaret inom ramen för sitt arbete i det offentligas tjänst, inte minst alla som har ansvar för våra barn och ungdomar.

Alla brott sker lokalt, i kommunerna

Vi måste därför förstå, och acceptera, att alla brott sker lokalt, ute i kommunerna. Det är där som både det förebyggande och det brottsbekämpande arbetet måste fungera och ha tillräcklig förmåga att hålla emot så att kriminaliteten inte tar över. Det är där ute som alla brottsoffer finns, som har rätt att få stöd, hjälp och skydd. Det är också där som alla vittnen finns, och alla nära anhöriga; alltså personer som också kan uppleva rädsla och obehag och som därför behöver hjälp på olika sätt. Det är ute i kommunerna som fungerande vittnesskyddsprogram behövs, men som oftast lyser med sin frånvaro.

Det är i kommunerna som regeringens huvudsakliga ”paradigmskifte” måste få sitt genomslag och det är i kommuner som ”slaget om säkerheten och tryggheten står”. Det handlar om att kommunerna måste uppgradera hela sin ”säkerhetsapparat” och hela sitt säkerhetsarbete, allt för att vi ska kunna bryta den negativa utveckling som vi nu står mitt uppe i.

Stiftelsen Tryggare Sverige har för egen del numera kommit fram till att den lokala polisen på kommunnivån också måste kunna få vara just ”kommunal”; kommunerna måste ha en egen polis som komplement till den statliga. En egen polis, som de kan ansvara för och leda själva och som har till huvuduppgift att skydda kommunerna, både organisationen med sina medarbetare men förstås också invånarna och företagen med flera.

Kommunerna måste ha en egen polis som komplement till den statliga polisen.

Det förbud mot att kommunerna inte får ha en egen polisverksamhet måste alltså brytas, tiden är mogen! Det monopol som den nuvarande statliga polisorganisationen har sedan 1965 att ensam ansvara för säkerhetsarbetet måste kompletteras genom nya säkerhetslösningar, även privata. Den nya lagstiftningen som ålägger kommunerna ett brottsförebyggande ansvar är en bra början, men den är inte tillräcklig för att komma till rätta med den mycket oroväckande utveckling som regeringen ser komma (och som Stiftelsen Tryggare Sverige förstås delar).

Kommunerna måste därför ha en egen kommunal polis som de hanterar och styr själva; detta för att den ska jobba med och förebygga och bekämpa de brottsproblem som drabbar kommunerna, alltså själva organisationen och dess medarbetare, men självklart också kommuninnevånarna. Välfärdsbrottsligheten och bedrägerierna urholkar kommunernas ekonomi, den organiserade brottsligheten och korrruptionen äter sig in, polisen lämnar eller finns bara som enstaka kommunpoliser, utsatta områden lever vidare sedan 2014, öppna drogsener levererar narkotika till nya generationer av ungdomar etcetera – så kan vi inte ha det i vårt land, så kan det inte få fortsätta.

Alla brott som polisanmäls måste utredas

Det borde vara självklart att alla brott som kommer till polisens och åklagarnas kännedom måste utredas. I Sverige råder ju så kallad absolut åtalsplikt; med detta menas just att alla brott som kommer till polisens eller åklagarnas kännedom måste både anmälas och utredas. På papperet ser alltså ett sådant heltäckande system bra ut och det verkar förstås självklart att det måste vara på det sättet i en rättsstat. I verkligheten är situationen tyvärr en helt annan; systemet läcker som ett säll med ansvariga myndigheter som tyvärr inte sällan gör mer för att slippa utreda brott än att genomföra de enklaste av utredningsåtgärder.

Det är ute i verkligheten som också alla brottsdrabbade finns som inte vågar eller ens orkar att polisanmäla brott; det är därför mörkertalen blir stora eller enorma, ett förhållande som egentligen aldrig uppmärksammas i vårt land. Statistiken över mörkertalens storlek blir fortfarande mest gissningar, eller pratas bort som ovidkommande. Ingen är riktigt intresserad, varken politiker, poliser, jurister eller forskare. Samma gäller beträffande brottslighetens kostnader där egentligen ingen har brytt sig. Också tvingande internationella dokument som reglerar informationsskyldigheten till brottsutsatta negligeras, eller är helt okända för myndigheterna i vårt land.

Den nuvarande Polismyndigheten måste delas upp och kompletteras, allt för att öka den samlade brottsbekämpningsförmågan i landet

Stiftelsen Tryggare Sverige har under många år beskrivit att den nuvarande stora statliga polismyndigheten inte orkar med att ”revidera” sig själv för att bli mer effektiv och därmed öka sin förmåga; den måste förändras utifrån. Att ”avlasta” den nuvarande polisen vissa arbetsuppgifter har också i princip visat sig omöjligt eller i vart fall mycket svårt. Enligt TS uppfattning ska man vara försiktig med sådana avlastningar eftersom nästan alla de uppgifter som idag åvilar polisen faktiskt är ”polisiära” när det kommer till kritan.

Det bästa sättet att öka polisens förmåga är därför att dela upp polisverksamheten i flera mindre delar, alltså flera olika polismyndigheter som var och en får ett smalare, men vassare, mandat. Med sådana mer specialiserade myndigheter skulle det bli lättare att leda och styra verksamheten åt det håll som politiken, i en demokrati, måste kunna bestämma, och ta politiskt ansvar för. Med dagens svenska modell har politiken i princip kapitulerat från att styra polisverksamheten, när man överlämnat hela makten över hur polismyndighetens viktigaste resurs, antalet polistjänster, ska fördelas över landet till en ensam tjänsteman, Rikspolischefen. Att också samtliga de tidigare polisstyrelserna

försvunnit tillsammans med den tidigare polischefs-karriären, gör inte heller dagens polisverksamhet lättare att leda och styra.

Hur sådana mer specialiserade polismyndigheter bör organiseras måste förstas utredas. Men en naturlig och enkel uppdelning borde vara en myndighet för ordning och säkerhet, inklusive utredning av livskvalitetsbrott (i princip den nuvarande myndigheten), en myndighet för bekämpning av all organiserad brottslighet (ett "svenskt FBI") och en (av Stiftelsen Tryggare Sverige tidigare föreslagen) gemensam nordisk gränspolismyndighet.

Om man sedan kompletterar dessa statliga polismyndigheter med att kommunerna får ha en egen polis finns en chans att effektivisera hela landets polisverksamhet.

Skolans roll som mönsterbildare för hot och våld måste brytas

Skolans roll som mönsterbildare för hot och våld sedan mer än 100 år måste brytas; alltså, det måste råda nolltolerans mot hot och våld i landets skolor. Vi tror att det kravet är den enskilt viktigaste åtgärden för att bryta våldet mot barn och ungdomarna, där de sårbara flickorna är särskilt utsatta.

Skolorna måste ha säkerhetschefer och säkerhetspersonal på plats som hjälper och skyddar alla barn och ungdomar från att utsättas från våld i tidig ålder. Även socialtjänsten måste vara representerad på skolorna för att stödja och skydda de mest utsatta barnen. Vi är övertygade om att en säker skola och en lokalt närvarande polis är de två bästa garantierna för att vi på sikt ska kunna bryta brottskurvan i våra kommuner (jmf. också regeringens nya uppdrag den 21/4 till bland annat Polismyndigheten om mer långsiktig samverkan med Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse om att effektivisera det samlade arbetet med att hindra barn och ungdomar att rekryteras in i miljöer kopplade till organiserad kriminalitet).

Alla som drabbas av brott ska få stöd, hjälp och skydd

Alla som drabbas av brott måste kunna få stöd, hjälp och skydd. Den brottsofferlagstiftning som nu är drygt 20 år gammal har i princip aldrig fungerat; den var feltänkt från början, den har aldrig levererat, den lever inte upp till internationell standard eller internationella åligganden. Kort sagt, Stiftelsen Tryggare Sverige menar att brottsofferlagstiftningen i vårt land är en skam som det är dags att revidera i grunden. Under alla år som TS arrangerat den nationella Brottsofferveckan har vi kunnat se att brottsofferomhändertagandet efterhand blivit allt sämre. Våra deltagare, till exempel politiken i form av partiernas rättspolitiska talespersoner, ledamöter i Justitieutskottet men också företrädare för kvinnojourer och Brottsofferjourer har också i princip beskrivit en liknande utveckling; intresset för att hjälpa brottsoffer har minskat efterhand. Så kan det inte fortsätta även om vi det senaste året fått till vissa ekonomiska förbättringar för dem som drabbas av brott genom att bland annat kränkingsersättningen dubblerats och genom att även anhöriga och poliser med flera yrkeskategorier också ska kunna ersättas för de kränkningar som de har utsatts för.

Stiftelsen Tryggare Sverige har tidigare föreslagit att hela brottsofferverksamheten borde omorganiseras i grunden. Staten borde ta över hela ansvaret med

Brottsoffermyndigheten som motor men med särskilt utbildade statliga brottsofferstödjare på plats i varje kommun. Länsstyrelserna med landshövdingarna i spetsen måste på sikt få ett nytt tillsynsansvar och se till att brottsofferverksamheten fungerar i landets alla kommuner.

Från 60 år av ”ansträngning” till behov av ”riktig förmåga” och ett nytt ”miljonprogram”

Avslutningsvis, vi har i denna övergripande sammanfattning ovan försökt visa på vad som egentligen måste göras enligt vår erfarenhet för att gå från ”ansträngning” till ”förmåga”. Fler förslag och idéer till förbättringar redovisas under övriga punkter nedan.

För 60 år sedan lyckades vi i vårt land genom ett så kallat ”miljonprogram” under kort tid producera en miljon lägenheter i en tid då landet plågades av bostadsbrist. Tyvärr blev väl inte alltid resultatet tillräckligt bra och vi drabbas fortfarande av hastigt byggda bostäder och illa genomtänkt stadsplanering. Men satsningen ska inte undervärderas – politiken försökte i alla fall *lösa* de dåvarande problemen. 60 år senare har vi fortfarande bostadsbrist men trots detta så är det nu främst den ökande kriminaliteten som plågar kommunerna mest.

Låt oss därför på motsvarande sätt samlas kring ett nytt ”miljonprogram” för att försöka lösa dagens viktigaste problemområde för det svenska samhället. Men alltså inte bostäder den här gången utan ett nytt ”miljonprogram” för att revidera brottsbekämpningen, byggt på kunskap och riktig erfarenhet. Vi kanske därvid måste utmana rättsstaten i vissa delar med ”nya verktyg”. Men själva vardagsarbetet handlar om att effektivisera och skapa ökad förmåga hos samtliga de myndigheter som idag har ansvaret för brottsbekämpningen. Men också övriga myndigheter som finns ute i kommunerna måste hjälpa till, var och en efter sin förmåga. Ingen får längre stå bredvid; brottsbekämpningen måste fullgöras, men på olika sätt för olika myndighetsföreträdare. Samtliga dessa myndigheter måste alltså leverera mycket bättre än vad som hittills krävts; ledarskapet måste stärkas, politiker på alla nivåer måste vara delaktiga och ta riktigt ansvar, organisation, system och processer måste effektiviseras, alla heliga kor slaktas, alla gamla myndighetskulturer brytas upp, nya yrkesroller tillskapas, andra försvinna eller förändras.

Gamla modeller som, liksom brottsbekämpningen, har sin grund i 50-talets tänkande, måste förnyas. Socialtjänster som fortfarande inte jobbar ute i samhället dygnet runt med barn som riskerar att hamna i gängens klor, måste tänka om. I våra skolor måste det finnas säkerhetsexperter och skolsociala insatsgrupper som skyddar eleverna, men även personalen, mot alla försök till hot och våld (kanske inkluderat också mot föräldrarna). Men när det värsta ändå inträffar, då måste det omedelbart finnas tillgängliga poliser och åklagare som direkt kan inleda en förundersökning om det behövs, med första förhör och brottsofferskydd på plats inom några få timmar. Om sjukvården behöver hjälpa till ska det finnas en fungerande skolsjukvård inom samma tidsrymd inkl. stöd från till exempel PBU. Självklart ska också socialtjänsten vara aktiv redan inom någon timme om det behövs. Fortlöpande måste det på kommunnivå fullgöras hot- och riskbedömningar för att undvika nya brott och återfall; bland annat måste antagligen också en

reorganiserad och utbyggd Frivård finns med 24/7, bland annat för att förhindra just återfall i brott.

Från Stiftelsen Tryggare Sverige sida är vi helt övertygande om att det alltså behövs helt nya myndighetsstrukturer och helt nya yrken för att klara av kravet att hålla säkerheten på en acceptabel nivå i våra kommuner framöver.

Likaså behövs antagligen helt nya utbildningar för att personalen på kommunnivån ska kunna jobba också mot kriminaliteten, både förebyggande och operativt. Självklart borde också (all) utbildning för lokala/kommunala samhällsarbetare samordnas på ett helt nytt sätt så att flertalet av dessa gamla och nya yrkeskategorier utbildas tillsammans, bland annat i Försvarshögskolans regi.

Om också civilsamhället och den privata säkerhetsbranschen vill vara med och backa upp en sådan satsning, ett sådant ”miljonprogram”, ja då kan vi komma upp på spåret igen.

2. Några frågeställningar i stort som smått, som kan diskuteras (och debatteras) på vägen mot det ”paradigmskifte” som den nya regeringen utlovat (jmf. ovan)

Statens ansvar:

Inför skilda valdagar enligt modell från Demokratiutredningen

Som en del i att också öka förståelsen för att säkerhetsfrågorna är avgörande för utvecklingen av en kommun borde vi införa skilda valdagar för kommunal- och statliga val. Då skulle det bli möjligt för väljarna att också ställa sina lokala politiker till ansvar för den säkerhetspolitik som har förts resp. som ska föras i kommunerna under nästa fyraårsperiod. Som det är idag, med gemensamma valdagar så kommer de lokala säkerhetsfrågorna bort i förhållande till de statliga frågor som dominerar valdebatten, i pressen etcetera (jmf. den senaste Demokratiutredningen från 2018).

Bättre ledning och styrning från regeringen och nedåt

Regleringsbrevens måste bli mer precisa och styrande så att myndigheterna vet vad som de måste leverera. Politiken måste våga ställa högre krav på myndigheterna att verkligen lösa problemen med brottsligheten, inte bara anstränga sig. Vi måste komma bort från att de enda övergripande krav som ställs på rättsväsendet är att ”minska brottsligheten och öka tryggheten”; alla förstår, när man tänker till, att ett land inte kan behandla och betrakta sina så kallade rättsstatsfrågor på ett sådant närmast nonchalant sätt. Ungefär samma problematik handlar om att politiken gärna kräver mer ”samverkan” mellan myndigheter utan att förstå vad detta innebär. (TS har i sin 15-årsrapport utvecklat dessa frågeställningar på s. 149–156).

Inför en ny departementsindelning

Dela upp det nuvarande Justitiedepartementet i ett Inrikesdepartement som rymmer alla frågor om brottsbekämpning och i ett traditionellt Justitiedepartement som endast ansvarar för själva lagstiftningen inkl. alla frågor om domstolar och domare.

Passa på att samtidigt förnya Statssekreterarrollen genom att låta den återgå till att vara en renodlad tjänstemannaroll, allt för att stärka det institutionella minnet (alltså de stuprör och hängrännor som nuvarande justitieminister säger sig sakna i dagsläget både inom och mellan de nuvarande departementen). Därigenom professionaliseras arbetet i departementen. Gör samtidigt om statssekreterartjänsterna till en roll som "viceminister"; att vara "minister" är idag så mycket mer omfattande och ansträngande än tidigare, bland annat eftersom EU-arbetet tar mycket tid. Låt därför ministerrollen kompletteras av en eller flera politiska viceministrar, allt för att förstärka själva ledningen av departementen.

Länsstyrelsernas tillsynsroll måste stärkas till att inledningsvis omfatta det brottsförebyggande arbetet i kommunerna

Förordningen (2017:868) med länsstyrelseinstruktion har nyligen kompletterats med en skrivning om att länsstyrelsen "vid behov ska bistå regeringen och Regeringskansliet inom länet", (2 §, p.6). Vi tror att länsstyrelsen och landshövdingarna på sikt måste få nya tillsynsuppgifter inom hela området för säkerhet och brottsbekämpning, alltså inte bara för den brottsförebyggande verksamheten, men vi kan inleda med den verksamheten. Även brottsbekämpningen och stödet till brottsoffer måste fortlöpande inspekteras av statsmakterna eftersom all denna verksamhet blivit eftersatt genom åren, på sätt som vi tidigare redovisat. JO har nyligen beskrivit att tillsynen över Polismyndighetens arbete borde stramas upp men att hans egen myndighet inte klarar av det uppdraget. När chefs-JO redovisade sin senaste Ämbetsberättelse för utskottet så var han självkritisk; den tillsyn som JO-ämbetet förmår utöva räcker inte till när det handlar om de största myndigheterna, inklusive Polismyndigheten som vi uppfattade det.

Stiftelsen Tryggare Sverige menar därför att staten genom sina Länsstyrelser borde få ett nytt tillsynsmandat som handlar om att fortlöpande inspektera hela statens egen brottsbekämpning, över ytan. Man borde alltså återgå till ett system med så kallade landshövdingeinspektioner inom detta område. Med ett sådant mandat hade vi aldrig behövt hamna i dagens situation med över 60 utsatta områden; utvecklingen mot sådana områden hade självklart kunnat stoppats i tid. En förstärkt tillsynsverksamhet inom detta område kräver förstås att kraftfulla resurser med senior förmåga finns placerade på varje länsstyrelse. Den enklaste vägen mot ett sådant system torde vara att låta seniora experter inom hela rättsområdet, inte minst från de 11 brottsbekämpande myndigheterna, kommenderas att fullgöra sina sista förslagsvis fem år i tjänst innan pension, som inspektörer vid länsstyrelserna. En sådan ordning skulle kunna bli en mycket intressant avslutning på en professionell karriär samtidigt som modellen innebär att tillsynsverksamheten skulle kunna byggas upp i princip omedelbart.

Ny, tioårig genomförandemyndighet behövs för att komma vidare

Stiftelsen Tryggare Sverige, som under åren sett ett antal försök att implementera nya reformer inom rättsväsendet misslyckas mer eller mindre, föreslår därför att de kommande kraven på att kommunerna måste ta ett brottsförebyggande ansvar, måste backas upp kraftfullt för att inte gå samma väg som sina företrädare. Vi föreslår därför att en 10-årig "genomförandemyndighet" sätts upp och som får ansvaret för att hjälpa till att på allvar försöka implementera det brottsförebyggande ansvar som åläggs kommunerna fr.o.m. juli månad i år. Den myndigheten måste ha både piska och

morötter och gott om ekonomiska medel för att kunna lotsa de 290 kommunerna på rätt väg framåt. Det arbetet ska också, det är TS förslag, innehålla att myndigheten ska hjälpa till med att implementera den kommunala polisverksamhet som Stiftelsen Tryggare Sverige föreslår.

Reformera den svenska åklagarverksamheten

Sverige behöver en helt ny åklagarorganisation. Egentligen behöver inte departementet skriva några direktiv för att reformera och omorganisera Åklagarmyndigheten; det är bara att läsa några stycken ur Axbergers bok för att förstå att det är fara i dröjsmål att inte göra om myndigheten i grunden; ”Den succesiva utvecklingen av polisens och det framväxande åklagarmyndighetens arbete med brottsutredningar har inneburit att föreställningen om åklagaren som en juridisk mellanhand mellan polis och domstol - med den begränsade uppgiften att föra polisens talan i domstolen men inte lägga sig i polisarbetet så länge detta inte efterfrågas - har levt kvar i bägge myndigheternas kulturer. Hävdandet av åklagarrollens självständighet har försvårats av att polisen är en av statsmakternas största och mäktigaste institutioner medan åklagarväsendet i jämförelse är en smal expertmyndighet med utan andra uppgifter än att just utgöra spången mellan polis och domstol. Att sätta enskilda företrädare för den lilla organisationen att leda inom den stora och militärt hierarkiskt ordnade fungerar inte. En polischef tar inte order av en kammaråklagare, vilket kammaråklagaren vet och därför avstår från att rida på paragraferna”.

I sammanhanget borde också utredas om det skulle vara en väg framåt att ge åklagarna mer muskler genom att anpassa den amerikanska RICO-lagstiftningen till svenska förhållanden; för att den vägen försöka bromsa framväxten av en svensk maffia.

Dags att tillskapa ett Polisens Rationaliseringsinstitut (PRI)?

Redan för 30 år sedan fanns inom polisen förslag att inrätta ett Polisens Rationaliseringsinstitut, efter modell av det tidigare FRI, Försvarets rationaliseringsinstitut. Bakgrunden beskrevs sålunda: ...”att polismyndigheterna - för att kunna förändra polisrollen och effektivisera organisationen så att brottsligheten väsentligt kan minskas - ges tillgång till organisations- och utvecklingsexperter i ett centralt ”kunskapsföretag”, ett polisens rationaliseringsinstitut”.

Något sådant institut såg aldrig dagens ljus. All erfarenhet visar dock att hade polisen haft tillgång till sådana experter som diskuterades, så hade polisverksamheten varit i bättre skick än vad som är fallet idag. Förslaget är därför lika aktuellt som tidigare (och detta även om det nu skulle inrättas en sådan ”genomförandemyndighet” som Stiftelsen Tryggare Sverige också föreslår).

Men i dagsläget kanske ett rationaliseringsinstitut också skulle omfatta åklagarverksamheten och all annan brottsbekämpande verksamhet, allt för att försöka få ihop helheten. Erfarenheten visar, som chefs-JO beskrev ovan, att hela denna verksamhet lider av ett ”underskott” på inspektioner och annan tillsyn. Även Riksrevisionens aktuella inspektioner visar på samma sak. Ett särskilt institut, med experter på att effektivisera rättsstatens myndigheter, skulle därför kunna göra stor nytta i arbetet med ”paradigmskiftet” (Jmf. här också att regeringen precis tillsatt en så kallad

produktivitetskommission för att försöka beskriva vilka produktivitetsökningar som behövs också inom offentlig sektor).

Ta tillvara synergieffekterna av säkerhetsbolagens och Säkerhetsbranschens arbete

Redan för 30 år sedan beskrev den dåvarande polismyndigheten att ”polisen och säkerhetsföretagen fortlöpande och på lämpligt sätt ska hålla varandra informerade om sådana faktorer som kan bidra till att förebygga brott och ordningsstörningar”. Den frågeställningen är lika viktig idag eller, kanske ännu viktigare med hänsyn till den ökande grova brottsligheten. Såvitt Stiftelsen Tryggare Sverige känner till har något motsvarande arbete aldrig gjorts i vårt land. Tyvärr har den enorma verksamhet som dessa företag representerar, där bland annat Säkerhetsbranschen redovisar en årsomsättning på 57 miljarder, med 505 företag och 33 000 medarbetare, ändå i princip gått helt under radarn. Något utvecklat samarbete, eller samordning eller metodutveckling, mellan Polismyndigheten och alla dessa bolag, har aldrig aktualiserats såvitt Stiftelsen Tryggare Sverige känner till. Inte ens de ordningsvakter som har sin anställning i dessa företag, har i vart fall tidigare inte fått någon speciell uppmärksamhet av polisorganisationen trots att det är polisen som är förman för dessa vakter.

Med det nya mandatet för kommunerna att förebygga brott, och den illavarslande utvecklingen av den organiserade brottsligheten, måste alla krafter som arbetar med brottsbekämpning hjälpa varandra så långt det går, och så långt man får. Därför borde en del i Trygghetsberedningens arbete vara att försöka bedöma hur denna unika resurs som de samlade säkerhetsbolagen inkl. deras intresseorganisation faktiskt utgör, bättre skulle kunna användas också i samhällets tjänst för att effektivisera den samlade brottsbekämpningen.

Ta tillvara synergieffekterna av Försäkringsbolagens arbete för att effektivisera det samlade brottsförebyggande arbete i landet

Redan för 30 år sedan skrev den dåvarande polismyndigheten följande: ”att försäkringssystemens betydelse för brottsutvecklingen och för det personliga intresset att skydda sig mot brott bör utredas i syfte att klargöra om en förändring av dessa system kan bidra till att minska antalet brottstillfällen”.

Frågeställningen torde vara lika aktuell idag, inte minst mot bakgrund av att vi numera tyvärr har ett 60-tal utsatta områden i landet. Vilken roll spelar försäkringsbolagen när det gäller nivån på brottsligheten i vårt land borde faktiskt utredas och bedömas. Såvitt Stiftelsen Tryggare Sverige vet har detta aldrig gjorts varför det kanske är dags att beredningen tar sig an också den uppgiften.

Hur kan det samlade civilsamhället bäst hjälpa till att förebygga brott?

Om en civilsamhällesorganisation uppstår statsbidrag eller kommunala bidrag; är det då rimligt att kunna kräva att den också på något sätt ”medverkar” i kommunernas nya brottsförebyggande arbete? Får man överhuvud ställa sådana frågor och krav; kanske borde också detta utredas som en del av beredningens arbete? Vad skiljer mellan rena tankesmedjor, politiska föreningar, Stölskyddsföreningar och operativa föreningar som Missing People, Brottsofferjourer, Kvinnojourer med flera? Hur kan denna samling bäst

komplettera och medverka till att förebygga brott och att upprätthålla säkerheten i landet?

Behovet av ”nya verktyg”

Stiftelsen Tryggare Sverige säger förstås inte nej till de ”nya verktyg” i form av ny lagstiftning med straffskärpningar etcetera som behövs. Vad vi försöker påpeka är att det ändå inte kommer räcka för att bryta brottskurvan på riktigt; det är hela organisationen av brottsbekämpningen i vårt land som är omodern och som därför måste göras om i grunden. Det räcker alltså inte med att politiken producerar ny och strängare lagstiftning om inte polisen och åklagarna hinner tillämpa denna nya lagtext. Det stora problemet är att man inte fångar tillräckligt många bovar. Jämför. med snickaren som endast har ett verktyg, en hammare. Då måste alla problem och allt arbete lösas med hjälp av denna hammare. Använd i stället Stiftelsen Tryggare Sveriges ”förmågmodell” för att visa på att det är en mängd olika verktyg och andra förmågor som behövs för att fullgöra ett bra jobb också inom rättsväsendet.

Placera poliser och åklagare i andra viktiga myndigheter

Varför har tullen och skattemyndigheten egna brottsutredare men inte Försäkringskassan? Varför skickar Försäkringskassan över sina anmälningar om bedrägerier till en redan arbetstyngd polismyndighet, som omedelbart skriver av anmälningarna? Varför har inte Försäkringskassan egna poliser som fullgör sådana förundersökningar och lämnar över dem till Försäkringskassans egna åklagare? (den modellen lär tillämpas i vissa andra länder). Varför måste försäkringsbolagens egna brottsutredare, som oftast är f.d. poliser, skicka sina gedigna ”internutredningar” till polisen och inte direkt till åklagarna?

Trygghetsberedningen borde undersöka om inte samtliga brottsbekämpande myndigheter (11 st.), och kanske också vissa försäkringsbolag, också skulle kunna tilldelas inkommande poliser som dels jobbar med att förebygga och förhindra brott, dels driver de förundersökningar som behövs när klienterna försöker komma åt de pengar och andra tillgångar som myndigheterna arbetar med (jmf. de senaste 15 årens olika s.k. välfärdsbrottsutredningar). Undersök om också dessa myndigheter behöver ha egna åklagare och kronofogdar som skyddar de tillgångar som myndigheterna har ansvar för.

Det är hög tid att inrätta särskilda ”ungdomsdomstolar” med särskilda ”ungdomsåklagare”

Stiftelsen Tryggare Sverige menar att det är dags att på allvar överväga behovet av att inrätta helt nya ungdomsdomstolar som i stället för nämndemän har rådgivande experter betr. själva påföljdsvalet. Också krav på särskilda ungdomsåklagare som har större befogenheter än i dagsläget att både kunna ta ungdomar i förvar och som samtidigt har mandat att yrka på påföljder som ligger utanför de normala, allt för att de påföljder som kommer i fråga för ungdomar ska vara så anpassade till den enskilde ungdomen att risken för återfall i brott minimeras. Dessutom för att samhällsskyddet ska bli så stort som möjligt för att skydda både allmänhet och brottsoffer. Behov av helt nya ungdomsfängelser (förbud mot samsittning med grova förbrytare). Motsv. krav på HVB-hem (måste skilja vanliga ungdomar från kriminella ungdomar). Det ska noteras att det i

Sverige redan pågår en utredning om införande av ungdomskriminalitetsnämnder likt systemet i Danmark.

Utveckla och effektivisera frivårdsorganisationen i samtliga landets kommuner

Utred dagens frivårdsorganisation för att se hur den kan utvecklas i varje kommun för att, med tanke på den allt grövre brottsligheten, effektivisera sitt arbete i kommunerna (jmf. också kraven i det nya direktiv om att minska återfallen i brott som regeringen presenterade den 20/4). Staten måste också ta ansvar ekonomiskt för alla tvångsomhändertaganden som görs i kommunerna inkl. ansvaret för all avhopparverksamhet i landet.

Låt staten ta över barnhälsovården inkl. skolhälsovården i en egen myndighet

Inrätta en helt ny statlig organisation som ansvarar för barn- och ungdomssjukvården inkl. skolhälsovården och BUP-verksamheten; utgångspunkten för den nya myndighetens arbete och ansvar ska vara att varje skola ska ha närvarande skolhälsopersonal varje skoldag. Den elev som behöver stöd av BUP ska få en tid samma dag.

Kommunernas ansvar:

Samordna utbyggnaden av krisberedskap och det civila försvaret med utvecklingen av det nya lokala brottsförebyggande arbetet inkl. annat säkerhetsarbete i kommunerna

Kommunernas arbete med krisberedskap och civilt försvar behöver stärkas. En god utveckling av krisberedskapen ska bygga på nära samarbete mellan staten, SKR, kommuner, regioner och näringslivet. Det handlar därför mycket om att det är samma myndigheter som måste vara med att utveckla det nya lokala brottsförebyggande arbetet som startar sommaren 2023. Även länsstyrelsernas arbete med att utveckla det brottsförebyggande arbetet är en viktig komponent i den helhet som måste byggas upp och fås att fungera. Länsstyrelserna med sina landshövdingar måste därför få ett större ansvar för att hela detta komplex verkligen kommer att fungera i praktiken; därför föreslår Stiftelsen Tryggare Sverige att länsstyrelserna får en ny tillsynsuppgift som omfattar hela denna problematik (jmf. också ovan).

Alltså, samordna allt utvecklingsarbete i kommunerna med utbyggnaden av det civila försvaret, med utbyggnaden av Hemvärnet och de lokala skyddsstyrkorna mm. Dra nytta av varandra, ta tillvara synergieffekterna så att de samlade satsningar som nu görs i kommunerna också får och kan användas i fredstid som komplement till den kommunala polis som TS föreslår, men också till annan kommunal förvaltning. Försök att komma bort ifrån Ådalensyndromet en gång för alla. Undvik att hamna i den problematik som tidigare uppkom inom detta område där olika statliga anslag styrde likartad verksamheten åt olika håll (ÖCB och Brå).

Var rädd om/säkra räddningstjänstens lokala karaktär och ansvar

De nya kraven på att Räddningstjänsten måste klara av att hantera också riktigt stora (skogs)bränder, stora olyckor och riktigt katastrofer kommer på sikt riskera att leda till krav på centraliseringar av denna idag lokala verksamhet. Var försiktig så att kåren

därmed inte tappar fokus på sina egna kommuner och hellre drömmer sig bort mot en hägrande stordrift (jmf. polisreformen 2010–2015, som ledde till just detta).

Säkerhetsarbetet i kommunerna måste effektiviseras och omfatta alla förvaltningar

Ordning och säkerhet på kommunnivå måste byggas ut, på alla sätt. Säkerheten har varit eftersatt sedan polisens förstatligande 1965 men säkerhetssituationen kunde tidigare hållas på en acceptabel nivå då brottsligheten var lägre och inte lika allvarlig som i dagsläget. De största riskerna är hoten mot personalen, att korruptionen ökar samt att den organiserade brottsligheten numera också riktar in sig mot den så kallade välfärdsbrottsligheten och bedrägerierna, inte minst på kommunnivå (förra säkerhetschefen i Södertälje har tagit fram en användbar modell för brottsförebyggande arbete på kommunnivå, som också andra kommuner använder).

Särskild ”säkerhetsnämnd” tar det politiska ansvaret

I varje kommun måste det finnas en ”säkerhetsnämnd” som har det högsta ansvaret för hur lag och ordning samt säkerhetsfrågorna i vid bemärkelse, hanteras i kommunen. Dessutom kommer det behövas en särskild ledningscentral i varje kommun som 24/7 hjälper till att hålla ihop allt säkerhets- och trygghetsarbete i kommunen.

Det behövs mycket kompetenta och certifierade säkerhetschefer i kommunerna

Varje kommun måste ha en certifierad säkerhetschef som är placerad i princip högst upp i förvaltningen, direkt underställd kommunchefen eller kommunstyrelsens ordförande. På varje viktig förvaltning ska det finnas en säkerhetschef. På varje större enhet i kommunerna (till exempel större skolor) ska det finnas antingen bitr. säkerhetschefer eller, om det anses tillräckligt, säkerhetssamordnare. Kommunerna ska också ha certifierade brottsofferexperter som stöd och hjälp för personalen. Traditionella orosanmälningar kompletteras av en allmän visselblåsartjänst i varje kommun.

Nya kategorier av kommunanställda kommer behövas för att klara säkerheten

Kommunerna måste också utveckla nya kategorier kommunanställda som kan hantera dagens problematik med ökande hot och våld, unga multikriminella, unga gängmedlemmar med flera. Dagens socialarbetare, lärare, poliser med flera yrkeskategorier räcker inte till för att hantera dagens och morgondagens problem i kommunerna. Socialmyndigheten behöver egna ”socialpoliser”, skolorna behöver egna ”skolpoliser”, sjukvården egna sjukhuspoliser, allmänna kommunikationer behöver egna ”transportpoliser”, domstolarna egna ”domstolspoliser” och kommunerna behöver egna ”kommunala poliser” etcetera.

Gemensam utbildning

Samtliga dessa föreslagna kategorier poliser och andra kategorier kommunanställda som ansvarar för olika säkerhetsfrågor kan med fördel utbildas och vidareutbildas på gemensamma akademier (”Public safety academies”); detta gör personalen mer skraddarsydda för arbete på den lokala/kommunala nivån, till skillnad mot vad dagens poliser och kommunanställda är. Polischefer och andra lokala chefer kan med fördel alternera mellan de olika lokala myndigheterna eftersom ledarskapet i princip är detsamma på denna nivå.

3. Synpunkter mm. på de förslag som Trygghetsberedningen nu lägger fram.

Vi redovisar efter sidnumreringen i Sammanfattningen.

s. 18. Betr. brott i skolmiljön vill vi bara betona att Stiftelsen Tryggare Sverige har sedan sitt bildande för 15 år sedan haft just detta ”ämne” som ett av våra tre direkta ”strategiska områden” som måste utvecklas inom ramen för säkerhets- och trygghetsarbetet i vårt land. Vi har kallat området för ”Skolans roll som mönsterbildare för hot och våld måste brytas”. Vi har i en mängd olika publikationer, debattartiklar mm. redovisat vikten av att arbeta med detta område (se till exempel i vår 15-årsrapport, ”Vägar till ett säkrare och tryggare Sverige” s. 157–158). Vi har ofta kallat vårt arbete att det måste råda nolltolerans mot hot och våld i skolan. Vi kan därför inte nog hålla med om, och betona, att det är helt avgörande för att komma vidare inom bf-området, att, som utredningen skriver, ”tydliggöra vilken betydelse skolverksamheten ska spela i det brottsförebyggande arbetet”. Den svenska polisen har heller aldrig hittills på allvar velat förstå vikten av att hålla skolan ren från brott. Tidigare bedrev polisen s.k. ”Lag och rätt-undervisning i skolan” men den undervisningsformen har aldrig utvärderats på allvar och numera försvunnit. Av och till har olika politiska partier gjort div. utspel om vikten att ha poliser i skolan för att ”öka tryggheten”. Bland annat tog dåvarande justitieministern Bodström initiativ till att varje skola skulle ha en särskild utsedd polisman som ”en egen polis”; även det initiativet dog sotsdöden. Under senare år har det ökande terrorhotet tvingat fram att allt fler skolor övar sig på att förhindra s.k. pågående dödligt våld (PDV).

s. 19 Betr. s.k. orosanmälningar är vår allmänna uppfattning att dessa borde kunna utnyttjas mycket mer om vi på allvar ska börja försöka förebygga och förhindra brott i kommunerna. Hittills har vi uppfattat att detta viktiga ”institut” främst anses tillhöra socialtjänstens ansvarsområde varför den tjänstens starka sekretess förhindrar att även andra myndigheter kan ha stor nytta att få kännedom om dessa anmälningar, i vart fall till del. För framtiden borde därför detta ”institut” utredas för att se om det finns synergieffekter som kan komma även andra myndigheter förutom socialtjänsten till del, allt för att förebygga brott och skydda brottsoffer. Genom att befästa socialtjänsten som en viktig del i det lokala brottsförebyggande arbetet bör den information som kommer socialtjänsten tillhanda användas på ett mer resurseffektivt sätt. Orosanmälningar bör sammanställas och utredas på aggregerad nivå i kommuner i syfte att finna lokala variationer inom kommunen samt lokala samband inom kommunen. Inte minst bör orsaker till orosanmälningar, tillsammans med annan lokal information, ligga till grund för den sociala preventionen inom kommunen. Kanske är det just orosanmälningarna, rätt hanterade, som kan bli det främsta verktyget för att på allvar utveckla arbetet med hot- och riskbedömningar i kommunerna. Samtidigt kommer ju också vikten av att tillskapa ett fungerande brottsförebyggande arbete att bli än mer självklart.

Det är antagligen dags att inrätta en mer allmän visselblåstjänst på kommunnivån som hanterar inte bara brott utan också andra störningar som, om dessa inte åtgärdas, riskerar att övergå i brott och otrygghet (sådana ”problem” som den nuvarande statliga polisen aldrig ”hinner med” att hantera.).

s. 19 Betr. förbättrat stöd till barn- och ungdomar håller Stiftelsen Tryggare Sverige helt med om tankarna på att detta stöd måste förbättras. Vi tror också att det är mycket bra om vi på nya sätt kan fånga upp barnen i en tidigare ålder än vad som gjorts hittills. Som på så många andra områden blir det därför sekretesslagstiftningen som kommer att bli styrande för hur långt vi kan komma på den här vägen; sekretesslagen speglar ju lagstiftarens rättssociologiska uppfattningar. Sekretesslagen har sin grund i hur dessa uppfattningar såg ut på 1970-talet varför det torde vara hög tid att även utreda och förnya den lagstiftningen utifrån dagens värderingar. De ändringar som gjordes för snart 15 år sedan var i princip endast av kosmetisk natur varför någon ”modernisering” av denna viktiga lagstiftning inte heller då orkades med.

s. 19 Betr. behovet av kunskapsutveckling, uppföljning och utvärdering så håller Stiftelsen Tryggare Sverige med beredningen att mycket återstår att göra också på detta område. I vårt land vet vi ju fortfarande inte hur stora mörkertalen är för alla brottstyper och vilka kostnader som brottsligheten för med sig. Utan sådan grundläggande kunskap så har det ju också varit omöjligt att flytta fram i princip allt brottsförebyggande arbete i vårt land (se till exempel de brottsförebyggande programmen som tagits fram sedan 90-talet). Fortfarande så kan vi dagligen läsa om ”hur hög, eller, för all del, låg, brottsligheten är” utan att skribenterna samtidigt tvingas redovisa den totala brottsligheten inkl. dess kostnader både för de enskilda brottsoffren och för samhället. Det är därför inte, som utredningen skriver, bara kunskapen om de samhällsekonomiska vinsterna av att utveckla de tidiga insatserna av bf-karaktär som är viktiga att utreda, utan samtliga insatser av bf-karaktär. Redovisning av mörkertal och (samhälls)kostnader p.g.a. brottsligheten borde självklart uppfattas som sådana ”biverkningar” av brott som måste kunna redovisas och bedömas, som det är för ett land att kunna redovisa och bedöma de biverkningar som invånarnas kontinuerligt kan utsättas för genom olika slag av läkemedelsanvändning. Betr. det senare är det självklart att ett land alltid försöker hålla stenhård kontroll över hur biverkningarna slår mot befolkningen och hur de utvecklas. Men betr. hur den totala brottsligheten påverkar medborgarna så har det aldrig funnits något sådant uttalat intresse, varken från forskningen eller från ansvariga myndigheter. Detta måste vi ändra på om vi på allvar ska klara av att förebygga brott.

s.19 Betr. skrivningen längst ner på sidan om att det också är viktigt att analysera och följa upp om andra satsningar utanför det kriminalpolitiska området kan få negativa konsekvenser i form av att underlätta för en ökad brottslighet, ja då håller vi förstås helt med. Vi har länge väntat på att de numera självklara kraven att redan på lagstiftningsstadiet kunna få en uppfattning om vilka miljömässiga konsekvenser som kan bli en följd av de förslag som diskuteras, också borde på motsvarande sätt överföras till brottsområdet; alltså, hur kommer brottsligheten att påverkas av de förslag som läggs fram? Vi har ännu inte sett att sådana krav tagits på fullt allvar. Det är därför hög tid att alltid tidigt i ett lagstiftningsärende involvera experter och sakkunniga som på allvar kan redogöra för sådana negativa konsekvenser. Vår erfarenhet är att om sådana konsekvensutredningar görs tillräckligt tidigt i lagstiftningsprocessen så kan det gå att ganska enkelt undanröja negativa konsekvenser i form av en ökande brottslighet. Även stora reformer av statsförvaltningen, t.ex. polisreformen 2010–2015, är exempel på där man underlåtit att ta riskerna för en kraftig brottsökning på allvar. Det fanns tidigt under det arbetet många signaler som stod på rött utan att dessa varningar fick någon

som helst påverkan på hur reformen organiserades. Resultatet blev tyvärr att brottsligheten skulle komma att öka när stora delar både av våra förorter och av vår lands- och glesbygd avpolisierades; i dagsläget ligger det dåliga resultatet i full dager men om varningarna tagits på allvar så hade vi haft ett annat och bättre Sverige idag.

s.20 Man blir verkligen förvånad när Trygghetsberedningen skriver att "(F)okusområdet våld i barns och ungas relationer är ett förhållandevis nytt kunskapsområde"; hur kunde det bli så? Vad har Brå gjort under alla sina år, och kriminologerna som numera finns spridda över landet? Och lärarhögskolorna, och barnpsykologerna, och BUP m.fl.? Vi kan därför förstå beredningen när man inte vet vad som är en "lämplig myndighet" som ska sprida kunskap om det våld som sker i ungas nära relationer mm. Vår erfarenhet säger därför att det är bättre att vänta med att utse en sådan ansvarig myndighet innan vi kommit längre med hela reformeringen av det kommunala brottsförebyggande arbetet, som ju i praktiken inleds om mindre än tre månader.

s.20 Betr. den nationella kraftsamling mot gängkriminalitet som beredningen föreslår så tillstyrker Stiftelsen Tryggare Sverige detta förslag. Vi har i många år förordat just en sådan kraftsamling, men för döva öron. Vi tror därför att den nya ESO-rapport som släpptes den 5/4 2023 ("Hela samhället måste försvara sig mot den organiserade brottsligheten") kan bli en viktig pusselbit för beredningens förevarande och fortsatta arbete. I rapporten har forskaren Amir Rostami med flera redovisat att den organiserade brottsligheten tyvärr flyttar fram sina positioner över hela landet, inte bara i de större städerna.

Samma dag som den nuvarande Rikspolischefen tillträdde sitt ämbete (den 15/2 2018) så beskrev Stiftelsen Tryggare Sverige i en DN-debattartikel att just behovet av en ordentlig kraftsamling av det slag som vi tror beredningen nu föreslår. Vi krävde att rikspolischefen senast inom tre månader skulle förstärka de utsatta områdena med 3000 poliser samtidigt som vi med en "operativ plan" beskrev och föreslog hur en sådan kraftsamling borde ledas och styras på kommunnivå. På i princip motsvarande sätt, med en utförlig debattartikel, hälsade vi i februari 2019 den då nyss tillträdde Inrikesministern välkommen.

s. 20 Längst ner på sidan skriver beredningen att kraftsamlingar av det slag som beskrivits ovan bör "betalas" av staten ("bör staten ta ett tydligare ansvar för"). TS håller helt med – att staten måste ta ett ansvar i dessa fall kommer bli helt avgörande för om vi överhuvud ska ha en chans att komma till rätta med brottsligheten och om vi ska få i gång det brottsförebyggande arbetet på kommunnivå.

Stiftelsen Tryggare Sverige har sedan länge propagerat för att eftersom staten har ansvaret för att situationen på brottsområdet blivit så allvarlig som den är just nu, så måste staten också ta ansvaret för att försöka rätta till den utsatta situation som inte minst många av våra kommuner befinner sig i. I de artiklar som vi hänvisat till ovan utvecklar vi det resonemanget och vi kräver att staten måste gå in med pengar om kommunerna ska ha en vettig möjlighet att vända den utsatta situationen.

Vi har på motsvarande sätt krävt att det är staten som måste betala för de första tio åren av en sådan kommunal polis som vi föreslår måste komplettera den statliga polisen på lokal nivå för att kommunerna ska ha en chans att komma till rätta med den gängkriminalitet som vi diskuterat ovan. Tyvärr är det lika hög tid att staten också tar ansvar för stöd, hjälp och skydd för de som drabbas av brott. Den dåvarande regeringen lade för över 20 år sedan det ansvaret på kommunernas socialtjänster, något som aldrig kommit att fungera. Med samma motivering som ovan; staten måste nu i efterhand korrigera sådana felaktigheter och ta tillbaka det fulla ansvaret för dem som drabbas av brott (Stiftelsen Tryggare Sverige föreslår i denna del att dagens splittrade organisation ersätts med en helt ny och helstatlig organisation).

s. 21 Här föreslår beredningen en ”särskild organisation...som ska genomföra kraftsamlingen”. Ja, Stiftelsen Tryggare Sverige håller helt med. Vi har själva föreslagit just detta i de dokument som vi beskriver ovan. Men till de argument som vi redovisat tidigare tillkommer nu också den välkomna reform som träder i kraft om några månader, alltså att kommunerna ska få ett lagligt ansvar att också förebygga brott. Men om det ska bli verkstad av den reformen så måste också den omgående backas upp mycket kraftfullt av staten. Antagligen måste en helt ny genomförandemyndighet sättas på fötter som tar ett helhetsansvar, också i praktiken för att vi får till de välbehövliga effektiviseringar av allt det arbete som beredningen nu redovisar som nödvändigt ute i kommunerna. Alltså både för ungdomarna, för att komma till rätta med gängen men också för att få igång ett verkligt brottsförebyggande arbete ute i våra 290 kommuner. Alla tidigare försök i den vägen har misslyckats så historien inom detta område förskräcker; ”Allas vårt ansvar – ett nationellt brottsförebyggande program” som kom 1996 var mycket välskrivet och låg i den absoluta framkanten av hur forskningsfronten då såg på möjligheterna att förebygga brott på i landet. Tyvärr blev resultatet magert, eller uteblev helt. 21 år senare, mars 2017 kom nästa i raden av nationella brottsförebyggande program, ”Tillsammans mot brott”. Detta program skulle bland annat syfta till att skapa förutsättningar för ett strukturerat och långsiktigt brottsförebyggande arbete i hela samhället. Inte heller det programmet satte några avgörande spår för att få i gång det brottsförebyggande arbetet i landet.

Utvecklingen sedan 2017 förskräcker med bland annat all time high betr. dödsskjutningar och sprängningar på allmän plats och bland bostäderna där den helt oskyldiga allmänheten numera också drabbas av det dödliga våldet. I princip har inga av de så kallade utsatta områdena som polismyndigheten klassade redan 2014 kunnat tas tillbaka från de kriminella

Till sommaren 2023 kommer alltså nästa försök att få igång ett brottsförebyggande arbete i hela landet i och med att kommunerna åläggs ett nytt ansvar att just förebygga brott.

Till denna uppräkningslista kan också läggas att den svenska polisen under början på 1990-talet tog fram ett eget program för att effektivisera polisverksamheten, de fyra så kallade Manifesten. Genom att effektivisera och modernisera polisverksamheten inom fyra absoluta kärnområden (narkotikabrottsligheten, ungdomskriminaliteten, yrkeskriminella och brottsförebyggande/närpolisverksamheten) skulle både det brottsförebyggande

polisarbetet och närpolisarbetet sätts mer i centrum för det samlade polisarbetet. Ytterst syftade manifestarbetet till att genomföra förändringar mot ett mer decentraliserat polisarbete närmare befolkningen (som var ett av kraven i 1975 års polisutredning, det efterföljande Polisberedningsarbetet under 1980-talet och dess ”slutprodukt” i 1990 års så kallade principproposition, ”Förnyelse inom polisen”).

I det fjärde manifestet, ”Rakt på brottsligheten, ett manifest från polisen om kampen för att förebygga brott” slogs bland annat fast att ”kvarterstopolisverksamheten skall vara den naturliga basen för all polisverksamhet”. Av detta interna förnyelsearbete inom polisen blev mycket lite kvar efter att den dåvarande regeringen införde ett besparingsprogram inom statsförvaltningen som bland annat innebar att man stoppade intaget till polisskolan under några terminer. Detta tillsammans med krafter inom poliskåren som motsatte sig alla förändringar i riktning mot att komma närmare kommunerna kom att försvåra alla försök att förnya polisverksamheten i den riktning som utvecklingsarbetet hade planerat och som statsmakterna pekat ut tidigare.

Ungefär samtidigt hade polisen genom sitt aktiva deltagande i 1990 års Åklagarutredning försökt att kräva en effektivisering också av Åklagarmyndigheten för att den vägen lättare åstadkomma förbättringar av polisens egen förundersökningsledning. Inte heller dessa effektiviseringsåtgärder accepterades och de svårigheter som ”det dubbla ansvaret för förundersökningsledningen” fortfarande lider av, har aldrig kunnat åtgärdas. Stiftelsen Tryggare Sverige har under årens lopp vid många tillfällen återkommit till de strukturella problem som det delade förundersökningsledarskapet innebär för en effektiv ledning av hela kriminalpolisverksamheten, men aldrig fått några reaktioner eller kommentarer överhuvudtaget. Den diskussionen har varit helt tyst men har nu under det sista året poppat upp genom den beskrivning av det strukturella missförhållandet som råder mellan de båda myndigheterna (som Hans-Gunnar Axberger lyft fram i ljuset i sin hyllade bok om Palmeutredningen). Både på och inte minst mellan raderna beskriver ju den mycket väl insatte Axberger ett system för förundersökningsledning i vårt land som uppvisar enorma brister i effektivitet. Tyvärr, som vi har uppfattat det, har inte heller Axbergers mycket precisa beskrivning av ett system som snarast borde effektiviseras, föranlett några större eller mer ingående krav på förnyelse.

Att den styrande lagstiftningen inom hela brottsbekämpningsområdet är mycket gammal har heller inte underlättat brottsbekämpningen de senaste 50 åren. Rättegångsbalken kom 1948 med förarbeten från 1930-talet, Brottsbalken 1965 med förarbeten från ett decennium tidigare och Sekretesslagen från 1981 med förarbeten från 1970-talet. Även om mycket lagtext har förnyats och kompletterats under årens lopp så känns det ändå som om dessa centrala lagkomplex åtminstone borde vara föremål för obligatoriska översyner i vart fall vart tionde år. Rättssociologin visar ju att samhället förändrats i grunden, kanske flera gånger om, under dessa långa tidsrymder. Antagligen är det bättre med tidsbestämda översyner, för att så långt möjligt minimera att nödvändiga översyner blir föremål för ren politisk populism.

Andra viktiga områden, till exempel brottsofferområdet, saknar också en sammanhållen lagstiftning, en ”Brottsofferbalk” där all lagstiftning inom detta viktiga område finns samlad. I dagens läge finns nästen varken rättslära eller praktiker som har full insyn i,

och kunskap om, hur hjälp, stöd och skydd till brottsoffer ”fungerar” i vårt land. Brottsoffren lämnas ofta ensamma med myndigheter som endast kan tillämpa delar av den rättighetslagstiftning som de har ansvar för att hantera. Många brottsoffer får därför ingen hjälp alls i dagsläget.

s.22 Här sägs bland annat att ”(A)vsikten är emellertid inte att organisationen själv ska utföra operativa stödinsatser”. Vi delar inte den uppfattningen, det behövs inte ytterligare ”kommittéer” inom detta område (vi kan räkna upp hur många olika ”kommittéer” som helst som på olika sätt varit aktiva inom detta område under årens lopp, men inte åstadkommit något egentligt värde som kommit skattebetalarna till del).

Vår erfarenhet är i stället att det som kommuner och andra myndigheter ofta vill ha är just också hjälp med rent operativa stödinsatser. De flesta klagomålen på hur till exempel Brå klarat sitt arbete med att stödja kommunerna i bf-arbetet handlar inte om att Brå inte skulle förstå vad som behöver göras utan om att Brå inte kan komma ut till kommunerna och hjälpa till att i praktiken få snurr på bf-hjulen. TS har också egen erfarenhet av att det fungerar precis så; det behövs bra ”bf-konsulter” som på plats kan hjälpa till. Inget konstigt med det; även våra främsta kommersiella företag behöver inte sällan konsulter som just hjälper till under olika utvecklingsarbeten eller omläggningar av arbetsprocesser etcetera.

Därför har Stiftelsen Tryggare Sverige kommit fram till att det är dags att inrätta en särskild ”genomförandemyndighet” som med en förslagsvis tioårig ”mandatperiod” kunde bli den ”katalysator” som måste till för att en gång för alla förnya hela brottsbekämpningen i vårt land. Men också för att komma vidare inom hela ”bf-området” ute i våra kommuner (alltså, egentligen att underlätta genomförandet av det ”paradigmskifte” som den nya regeringen talar om).

Vi har tidigare redovisat hur Stiftelsen Tryggare Sverige redan 2018 föreslog att den nytillträdde rikspolischefen måste försöka ta tillbaka de utsatta områdena. Det förslaget innehöll både hur en rent operativ planering skulle kunna gå till men innehöll också krav på att i praktiken bemanna operationen med olika förmågor från samtliga 11 andra ansvariga brottsbekämpningsmyndigheter. Dessutom beskrevs vikten av tillräckliga ekonomiska medel för att kunna köpa ytterligare specialister, konsulter med flera kategorier experter.

Hur en sådan organisation, närmast en ”task force”, ska organiseras i dagsläget måste förstas diskuteras. Vi lutar alltså åt att en ny myndighet, en ”genomförandemyndighet” borde sättas upp med ett tidsperspektiv på minst 10 år för att kunna säkerställa att det blir verkstad av de frågor vi nu diskuterar inkl. den brottsförebyggande reform som startar nu till sommaren. Ett sådant genomförandearbete skulle också inkludera hur den kommunala polis som vi föreslår skulle kunna organiseras. Dessutom borde samtidigt en ny organisation för brottsofferstöd sättas upp som bygger på ett helstatligt ansvar med en utbyggd Brottsoffermyndighet och befintliga Länsstyrelser som ansvariga (vi menar ju att kommunerna sedan drygt 20 år i princip varit ointresserade av brottsofferfrågorna och därmed misskött sitt ansvar å det grövsta när det gäller brottsoffren).

TRYGGARE SVERIGE

TILLSAMMANS GÖR VI SKILLNAD

Sammanfattningsvis har vi ovan redovisat de försök som gjorts att utveckla en brottsförebyggande verksamhet i vårt land under de senaste 50 åren. Erfarenheterna visar att om inte staten satsar tillräckligt med både en ny genomförandemyndighet/task force och tillräckligt med ekonomiska medel, talar mycket för att även den förestående brottsförebyggande reformen med en lagstadgad skyldighet för kommunerna att förebygga brott kommer att misslyckas, inklusive möjligheterna att få till en kommunal polis och ett nytt brottsofferomhändertagande. Ytterst kommer hela ”paradigmskiftet” endast att bli en ytterligare ”satsning” inom rättsväsendet som rinner ut i sanden.

Detta yttrande avges av generalsekreteraren Magnus Lindgren efter föredragning av förre polischefen och juristen Karl-Åke Pettersson och förre kriminalkommissarien Bo Hägglund.

Vänliga hälsningar,

Magnus Lindgren
Generalsekreterare, fil.dr.

Stiftelsen Tryggare Sverige
Carl-Gustaf Lindstedts gata 3
104 31 Stockholm
Telefon: 08-29 20 00
Hemsida: www.tryggaresverige.org